

וכל זה לתועלת כלל ישראל, דכל הגזירה היתה מוכרחת להתקיים, שגלות מצרים היא כור הברזל של כלל ישראל, וחלק מברית בין הבתרים. והיה מוכרח קיומה של גלות זו כדי לבנות את כלל ישראל. והקב"ה חישב את הקץ איך לקיים את ברית בין הבתרים, ולהשלים הארבע מאות שנה של השעבוד, ועם כל זה שיהיה קיום לכלל ישראל. וזו כוונת בעל ההגדה שהקב"ה חישב את הקץ, שרק הקב"ה יכול לחשב חשבונות אלו - לחשב את הקץ.



עומדים עלינו לכלותנו

והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר: ארמי אבד אבי, וידד מצרמה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול עצום ורב.

שייכות 'צא ולמד' ל'והיא שעמדה'

אחר אמירת 'והיא שעמדה', תכף אנו אומרים 'צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו'. וביארו המפרשים, ש'צא ולמד' היא ראייה למה שאמרנו ב'והיא שעמדה'. והיינו, כי ב'והיא שעמדה' אנו אומרים, שההבטחה שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים שישמור עלינו, היא עומדת לנו בכל הדורות. ועל כך אנו מוסיפים כי הראיה לכך שהקב"ה שומר עלינו ומצילנו בכל דור ובכל מצב, הוא ממה ששמר עלינו והצילנו מלבן, שביקש לעקור את הכל.

ראיה מלבן ולא מעשו

ויש שואלים, למה הביא בעל הגדה ראייה ממה ששמר הקב"ה את יעקב ממזימתו של לבן, ולא הביא ראייה ממה שהקב"ה שמר על יעקב כשעשו רצה להרגו. ובפרט

שאצל עשו נתפרש בקרא להדיא רצונו להרוג את יעקב, כמאמר הכתוב (בראשית כז, מא) וַיֹּאמֶר עֶשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמַי אֲבָל אָבִי וְאַהֲרָגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי, מה שאין כן גבי לבן, שלא נתפרש להדיא שרצה להרוג את יעקב, ולולא שאמרה התורה בפרשת מקרא ביכורים (דברים כו, ה) אַרְמֵי אֲבָד אָבִי, לא היינו יודעים דבר זה.

ואפשר לבאר על פי דברי הגר"א (פירוש הגדה של פסח):

צא ולמד - פירוש: אף על פי שאין אנו מרגישים בניסים אשר הוא עושה תמיד, אף על פי כן הוא עושה תמיד נפלאות גדולות לבדו. וצא ולמד מלבן הארמי, כלומר, שבהשקפה ראשונה לא נראה הרעות אשר עשה לבן ליעקב, ואינו ידוע לנו מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב, ואף על פי כן העיד עליו הכתוב 'ארמי אובד אבי'. אלא על כרחך הוא ביקש לעקור את הכל והקב"ה היפך לטובה. כן עושה תמיד ניסים עמנו, אף שאין אנו מרגישים.

ומבואר בדברי הגר"א, שבעל ההגדה הביא מלבן דייקא, ולא מאיש אחר שרדף אחר ישראל וביקש רעתם, מפני שלא נתפרשה שנאתו ורדיפתו ליעקב בפירוש, ואף על פי כן העידה התורה, שכוונתו היתה לעקור את הכל, ומזה הוכחה שהקב"ה מציל אותנו תמיד, אף כשאין אנו מרגישים את הצרה. ומשום כך לא הביא בעל ההגדה ראייה מעשו, דהא אדרבה, כיון שנתפרש בקרא שעשו ביקש להרוג את יעקב, אי אפשר להביא ראייה ממנו לדבר זה. אבל ממעשה לבן נוכל ללמוד שבכל דור ודור זוממים שונאיהם של ישראל ללכות את ישראל, אף על פי שאין אנו מכירים היותנו נמצאים בסכנה, ובכל זאת הקב"ה מצילנו מידם.

[ועיין בסמוך שכתבנו לתרץ קושיא זו על פי ביאורו של המהר"ל ב'צא ולמד'.]

הודאה לה' גם בעת שלום

ומתוך הדברים אנו צריכים ללמוד להודות לה' בכל עת ובכל שעה. שהרי במצבים שחשים אנו שהיא עת צרה וצוקה, אז כשאנו ניצלים מן הסכנה, אנו מודים מעומקא דליבא לה' שהצילנו. אמנם גם בשעה שנראה שאין אנו בסכנה, ואדרבה הכל טוב ובטוח, יושבים בשקט ובשלווה, צריכים לדעת שבאמת אין אנו בטוחים לעולם, כי בכל דור ודור יש העומדים עלינו ללכותנו, והקב"ה מצילנו מידם. וזו כוונת דוד המלך בפסוק שאנו אומרים בכל בקר (תהילים קמז, יד) הַשֵּׁם גְּבוּלְךָ שְׁלוֹם. פירוש, שאף כשאנו שרויים בשלום, נדע שאינו דבר דממילא

הנעשה מעצמו, שהרי באמת לעולם יש אלו הרוצים לכלותנו, אלא הקב"ה שם שלום בגבולנו. ולכך צריכים אנו להודות לה' בכל זמן, בין בעת מלחמה ובין בעת שלום.



תכלית המכות – גילוי אמיתות ה'

מכת דם – בזאת תדע כי אני ה'

כבר הבאנו שתכלית המכות לא היתה רק להעניש את המצריים, אלא לגלות את אמיתת מציאותו יתברך בעולם והנהגתו, ולבטל את דעותיהם הכוזבות של המצריים וכל הכופרים ועובדי עבודה זרה. ויש לנו לעמוד על כל מכה ומכה מה הלימוד המיוחד שבה בענין זה, ואיך הוא נתגלה מתוך המכה עצמה.

במכת דם כתוב בתורה (שמות ז, יז) כֹּה אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' הַנֵּה אֲנֹכִי מִכָּה בַמָּטָה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמִּים אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם. הרי שהתורה הדגישה במכה זו ביחוד, כי בזאת תדע כי אני ה', והיינו שעל ידי מכה זו דוקא נתגלית ידיעת ה'. וכתב האור החיים הקדוש לבאר:

טעם שציינ לו ידיעת ה' באמצעות מכה זו, על דרך אומרם ז"ל (שמות רבה פרק ט) כי נילוס היה למצרים לאלוה, אשר על כן רשם ה' בהכאת היאור לדם ואמר, בזאת תדע כי אני ה', כשאעשה משפט כתוב באלהיכם.

כלומר, דכיון שבמכה זו הכה הקב"ה את אלהיהם של המצרים, הרי שנודע בזה שה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. וכעין זה אמרי בני מדרשא בשם הגר"א^א.

א. עיין בפירוש שיח יצחק לרב יצחק מלצאן [שנדפס בכמה הגדות יחד עם ביאור הגר"א להגדה] שכתב וז"ל, ואמר 'בזאת תדע כי אני ה'', כי האלוה שלך שהוא היאור ילקה והיה לדם, עכ"ל.